

Üstün Zekâlı ve Yeteneklilerin Eğitimi

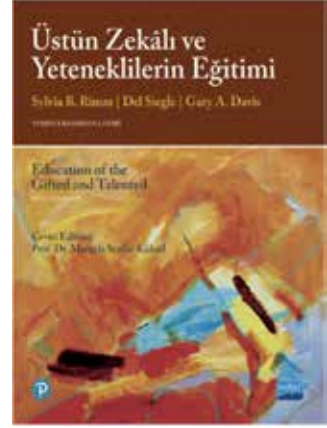
MİNE BİLGE BİLGİBİR

Bu yazıda, Sylvia B. Rimm, Del Siegle ve Gary A. Daviss editörlüğünde hazırlanan “Education of the Gifted and Talented” isimli kitabın yedinci baskısından Prof. Dr. Mustafa Serdar KÖKSAL tarafından “Üstün Zekâlılar ve Yeteneklilerin Eğitimi” adıyla Türkçe’ye çevrilerek 2022 yılında Nobel Akademik yayıncılık tarafından basılan kitap incelenmektedir.

18 bölümden oluşan kitap yedinci baskıdaki yeniliklerden ve üstün zekâlı eğitimin döngüsel doğasından bahseden bir önsözle başlamaktadır. Yazar bu kısımda Rus uydusu Sputnik’in uzaya fırlatılmasının ardından Amerika Birleşik Devletleri’nde üstün zekâlıların zihnini geliştirme konusunda yaşadığı heyecandan ve diğer gelişmelerden bahsetmiştir.

Birinci bölümde üstün zekâlılar eğitimi; eğitimi ihtiyaçlarla eşleştirmektedir. Bu bölümde üstün zekâlı bireylerin ve eğitimlerinin tarihi, üstün zekâlıların eğitiminin çağdaş tarihi, ulusal üstün zekâlılar eğitimi araştırma merkezi, üstün zekâlılığın tanımları ve açıklamaları yer almaktadır.

İkinci bölümde üstün zekâlı öğrencilerin özelliklerinden bahsedilmektedir. Bu başlık altında Lewis Terman’ın çalışmalarından, zihinsel olarak üstün

– KİTAP İNCELEMESİ –

MİNE BİLGE BİLGİBİR, mbilge.bilgibir@kilis.edu.tr
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilisli Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0853-8065>
doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2024.329>

142

Çocuk ve
Medeniyet
2024

Sayı: 15: 142-146

Mine Bilge Bilgibir

zekâlı olan çocukların özelliklerinden, duyuşsal özelliklerinden, yaratıcı üstün zekâlıların özelliklerinden, tarihteki seçkin kişilerin özelliklerinden ve üstün zekâlıların öğretmenlerinin özelliklerinden bahsedilmektedir. Bölümde üstün zekâlı öğrencilerin özelliklerini belirlemenin öğretmenlerin ve ebeveynlerin üstün zekâlı çocukları tanımalarına ve anlamalarına yardımcı olacağı yazarlar tarafından ifade edilmiştir.

Üçüncü bölümün konusu üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin tanınmasıdır. Bu kısımda tanılamaya ilişkin düşünceler ve sorunlar, tanılamaya ilişkin ulusal raporlar, tanılama yöntemleri, Gardner'ın sekiz zekâsının değerlendirilmesi, üçlü yetenekler testi, çok boyutlu kültürden arınık değerlendirme stratejisi, Renzulli'nin yetenek havuzu tanılama planı, üstün zekâlı okul öncesi çocukları belirleme, üstün zekâlı ortaöğretim öğrencilerinin belirlenmesi, tanılamaya ilişkin ulusal raporlar ve NRC/GT raporundan öneriler ve tanılama hedeflerini göz önünde bulundurma gibi alt başlıklar ele alınmıştır. Bölüm sonunda National Association

Gifted Child (Ulusal Üstün Zekâlı Çocuk Derneği) tarafından yayınlanan ve üstün zekâlı tanınmasında kullanılan WISC-4'ün, Çalışma Belleği ve İşleme Hızı alt testlerinin tanısal olarak kullanıldığında, üstün zekâlı bireylerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi için akıllı bir seçim olacağı dernek metni tarafından belirtilmiştir. Bölüm sonunda Rimm'in (1976) üstün yaratıcılık envanterinin İspanyolca baskısına, öğretmen aday gösterme formuna, öğrenci ürün değerlendirme formuna ve çeşitli rubrikler ve değerlendirme ölçeklerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm program planlamadır. Bu bölümde program planlamanın temel bileşenleri, on altı alanda program planlama, okul yönetim kurulunun görüşü, diğer öğretmenlerin bakış açıları, müfredat konuları ve üstün zekâlıların eğitimindeki hukuki sorunlar açıklanmıştır. Planlamada öğrenciler için zorlama olmamasına, öğrencinin seçimine uygun olmasına, ilgi alanına hitap etmesine, zevk ve kişisel anlamı olması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Beşinci bölüm hızlanma konusunu ele almaktadır. Hızlanma ve zenginleştirme, hızlandırma üzerine tanımlayıcı araştırma, hızlanma türleri, sınıf atlama, konu atlama ve hızlandırma, ortaokul ve liseye erken kabul, sınavla kredi, lisede üniversite dersleri, ileri yerleştirme, uzaktan eğitim, teleskoplanmış programlar, üniversiteye erken kabul, yatılı liseler, uluslararası bakalorya programları, yetenek tarama programları işlenmiştir. Üstün zekâlılar programlarının hizmet verilen öğrencilere, program

modeline ve hedeflerine, hızlandırma, zenginleştirme, gruplama planlarına, öğretim stratejisine, kaynaklara ve diğer unsurlara göre farklılık gösterdiği de belirtilmektedir.

Altıncı bölümde gruplama, farklılaştırma ve zenginleştirme konusu ele alınmıştır. Bölüm boyunca gruplandırma seçenekleri zekâlı öğrencileri bir araya getirme, farklılaşma, zenginleştirme, bağımsız çalışma, araştırma ve sanat projeleri, öğrenme merkezleri, alan gezileri, cumartesi programları, yaz programları, mentorlar ve mentorluklar, küçük büyük kitaplar, yarışmalar, teknoloji ve üstün zekâlılar, gruplama, farklılaştırma ve zenginleştirme hakkında yorumlar alt başlıkları işlenmiştir.

Yedinci bölümde müfredat modelleri ele alınmıştır. Renzulli ve Reis'in okul çapında zenginleştirme modeli, Betts'in otonom öğrenen modeli, Peters, Matthews, McBee ve McCoach'ın ileri akademik program geliştirme modeli, Feldhusen vd. Purdue üç aşamalı zenginleştirme modeli, Kaplan, Renzulli, Purcell, Leppien ve Burns'ın paralel müfredat modeli, Renzulli'nin çoklu menü modeli, VanTassel-Baska'nın entegra müfredat modeli, Gavin vd matematiksel zihinlere mentorluk modeli, Kaplan'ın Izgara: Üstün zekâlılar için farklılaştırılmış müfredat oluşturma ve Callahan'ın CLEAR modeli ele alınmıştır.

Sekizinci bölümde yaratıcılık I başlığı altında yaratıcı kişi, yaratıcı süreç ve yaratıcı drama konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında yaratıcılık teorileri, yaratıcılık düzeyleri, yaratıcı kişiler, yaratıcı yetenekler, yaratıcı süreç, bir algı değişimi olarak yaratıcı süreç, yaratıcı drama gibi konular işlenmiştir. Ayrıca yazar yaratıcılıkla ilgili olarak hayatı boyunca başarıda yaratıcı olan parlak öğrencilerin, yüksek IQ'ya sahip öğrencilerden daha iyi performans gösterdiklerini de ifade etmektedir.

Dokuzuncu bölümde yaratıcılık I konusunun devamı niteliğinde yaratıcılık II, yaratıcılığın gelişmesi için öğretim ele alınmıştır. Bu başlık altında yaratıcılık öğretilebilir mi, yaratıcılık eğitiminin hedefleri, yaratıcılık bilinci, yaratıcı tutumlar ve yaratıcı kişilik özellikleri, yaratıcılık konusunu anlamak, yaratıcı yetenekleri güçlendirme, kişisel yaratıcı düşünme teknikleri, standart yaratıcı düşünme teknikleri, öğrencileri yaratıcı etkinliklere dahil etme, yaratıcı öğretme ve öğrenme alt başlıkları işlenmiştir.

Onuncu bölümde düşünme becerilerini geliştirme konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında dolaylı öğretim, doğrudan öğretim ve bilişüstü, düşünme becerisi türleri, eleştirel düşünme, düşünme becerilerini öğretmek için

modeller, programlar ve aşıtırmalar, Lipman'dan çocuklar için felsefe, yetenekler sınırsız, Feuerstein'den enstrümantal zenginleştirme, eleştirel düşünme kitapları ve teknoloji, düşünme becerilerini öğretirken ebeveynleri ortak olarak dahil etmek, etkili düşünmenin önündeki engeller, düşünme becerileri aşıtırmaları ve materyallerinin seçimi konuları işlenmiştir.

On birinci bölümde liderlik, duyuşsal öğrenme ve karakter eğitimi konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında yazar tarafından liderlik, liderlik tanımları: nitelikler, özellikler ve beceriler, liderlik eğitimi, duyuşsal öğrenme, benlik kavrama, Kohlberg modeli ahlaki gelişim, duyuşsal gelişimi teşvik etmek için materyaller ve stratejiler, hümanist öğretmen konuları işlenmiştir.

On ikinci bölümde beklenmedik düşük başarı: tanılama ve tersine çevirme konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında beklenmedik düşük başarının tanımı ve tanımlanması, beklenmedik düşük başarılı üstün zekâlı çocukların özellikleri, beklenmedik düşük başarının ekolojiyi, aile etiyojisi, okul etiyojisi, beklenmedik düşük başarıyı tersine çevirme konuları işlenmiştir.

On üçüncü bölümde kültürel çeşitlilik ve ekonomik dezavantaj: görünmez üstün zekâlılar konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında mevzuat, özel ihtiyaçlar, dezavantajlı gençler için başarıyla ilgili faktörler, tanılama, kültürel farklılıkları olan üstün zekâlı öğrenciler için programlama, kırsal alanlardaki üstün zekâlıların eğitimini programlama konuları işlenmiştir.

On dördüncü bölümde üstün zekâlı kızlar, üstün zekâlı erkekler konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında üstün zekâlı kızlar, tarihsel arka plan, kadınların mevcut durumu, üstün zekâlı erkekler, biyolojik cinsiyet farklılığı veya toplumsal cinsiyet farklılığı, matematik yeteneği, beklentiler, başarı yönelimi ve düşüncelerdeki farklılıklar, cinsiyete dayalı başarısızlığı tersine çevirmek konuları işlenmiştir.

On beşinci bölümde engelli üstün zekâlı çocuklar konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında üstün zekâlı ve engelli öğrencilerin ihtiyaçları, tanılama, engelli üstün zekâlı çocuklara yönelik programların kritik bileşenleri, iletişim sınırlamalarının azaltılması, benlik kavramı geliştirme, üst düzey soyut düşünme becerileri, engelli çocukların ebeveynliği konuları işlenmiştir. Bölümde, iki kere farklı bu öğrenciler için programların kritik bileşenlerini önerilir, ebeveynlerin aynı anda üstün zekâlılık ve yetersizlikle başa çıkmada karşılaştığı sorunları özetlenir.

On altıncı bölümde üstün zekâlı çocuğa ebeveynlik konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında olumlu beklentilere göre ebeveynlik, bazı özel ebeveynlik endişeleri, okul öncesi çocuklar, geleneksel olmayan ebeveynlik, ebeveyn

destek grupları ve savunuculuk, gençlere kendini savunmayı öğretmek, öğretmen olarak ebeveynler-evde eğitim gören üstün zekâlı çocuklar konuları işlenmiştir.

On yedinci bölümde üstün zekâlı öğrencileri anlama ve danışmanlık konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında tarihsel arka plan, kişisel ve sosyal konular, mükemmeliyetçilik, duygusal duyarlılık ve aşırı uyarılabilirlik, üstün zekâlı ve gay, üstün zekâlı ve kilolu, depresyon ve intihar, kariyer rehberliği ve danışmanlığı, üstün zekâlı öğrencilere yönelik danışmanlık stratejileri, stres yönetimi, üstün zekâlı öğrencilere yönelik danışmanlık programı geliştirme konuları işlenmiştir.

On sekizinci bölümde program değerlendirme konusu ele alınmıştır. Bu başlık altında programlar neden değerlendirmelidir, değerlendirme tasarımı baştan başlayın, değerlendirme modelleri, değerlendirme ve hiyerarşik hedef kitlenin bir karmaşıklığı enstrüman seçimi, test yapısı, günlük kayıtlar, öğrenci öz değerlendirmeleri, performans sözleşmesi, değerlendirme taahhüdü ele alınmıştır. Ayrıca bölüm çıktılarında yazar, üstün zekâlı programların neden değerlendirilmesi gerektiğine dair gerekçeler çerçevesi oluşturulabileceğini ve bu değerlendirme sonucuna dayalı bir program değerlendirmesi tasarlayabileceklerini ya da verilen program değerlendirmesine bağlı kalmanın önemini vurgulamıştır.

Üstün zekâlı bireylerin eğitimi, onların var olan potansiyellerini en iyi şekilde açığa çıkarmalarını ve kullanmalarını sağlamak amacıyla özel olarak tasarlanmış bir yaklaşımla ele alınmalı ve yapılandırılmalıdır. Bu onların hem akademik hem de kişisel gelişimlerini en üst düzeye çıkararak toplumda etkili ve üretken bireyler olmalarını sağlar. Böyle bir kritik noktada üstün zekâlıların eğitimi sadece sınıf ya da alan öğretmenlerinin bir görevi olarak düşünülemez. Üstün zekâlı bireylerin eğitimi okul ve aile iş birliği, öğretmenler ve eğitim uzmanları iş birliği, okul ve toplum iş birliği gibi tüm paydaşların olması gereken gelişim alanıdır. Sonuç olarak bu yazıda incelenen Üstün Zekâlı ve Üstün Yeteneklilerin Eğitimi isimli kıymetli eser, alana yenilikçi perspektifler sunarak hem teori hem uygulama açısından önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

Mine Bilge Bilgibir